

تعاون، سال بیست و دوم، دوره جدید، شماره ۶، تابستان ۱۳۹۰

عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی فعال استان فارس

مصطفی شکرزاده سعادت آباد^۱، دکتر هاشم ولی پور^۲، دکتر حمید محمدی^۳

تاریخ دریافت: ۸۹/۸/۲۲ تاریخ پذیرش: ۹۰/۵/۲۶

چکیده

به دلیل اهمیت تعاون در توسعه اقتصاد کشور و وجود مشکلات پیش روی بخش تعاون، این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی فعال استان فارس می پردازد. روش پژوهش در این تحقیق بر اساس اهداف، از نوع پژوهشهای کاربردی و بر اساس گردآوری داده ها از نوع میدانی (روش پیمایشی) است. جامعه آماری پژوهش شامل مدیران شرکتهای تعاونی فعال استان فارس در سال ۱۳۸۸ است که با استفاده از نمونه گیری از تمامی شرکتهای تعاونی صنعتی فعال با عمر بیش از ۴ سال و با تعداد کارکنان بیش از ۱۰ نفر حجم نمونه برابر ۱۰۵ شرکت تعاونی تعیین گردید که برای آنها پرسشنامه ای حاوی ۳۵ سؤال بر اساس طیف لیکرت طراحی و ارسال شد. در نهایت، ۹۴ پرسشنامه دریافت و مورد پردازش قرار گرفت.

۱. کارشناس ارشد حسابداری مالی و مدرس دانشگاه e-mail: mostafa_shokry33@yahoo.com

۲. دکترای حسابداری و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی فیروزآباد

۳. دکترای اقتصاد کشاورزی و مدرس دانشگاه

نتایج پژوهش نشان داد عواملی مثل دانش ناکافی حسابداری، روشهای کنترلی نامناسب، ضعف فرهنگ سهامداری، عدم انتخاب فعالیتهای صحیح اقتصادی، عدم کیفیت گزارشگری و کمبود سرمایه گذاری اولیه بر شکل گیری معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی فعال استان فارس تأثیر گذارند.

کلید واژه‌ها:

شرکتهای تعاونی، معضلات و تنگناهای مالی، دانش حسابداری، کمبود سرمایه گذاری، استانداردهای حسابداری

مقدمه

یک تعاونی به عنوان تشکلی سازمان یافته متشکل از افرادی است که به طور داوطلبانه و به صورت ارادی، با نظارت دموکراتیک و به منظور تأمین نیاز مشترک، گرد هم می آیند. از جمله اهداف تعاونیها می توان به جلوگیری از سود برای "یک نفر و به زیان دیگری"، مشارکت عادلانه در تأمین سرمایه و سود و زیان حاصل از تعاملات اقتصادی در آن اشاره کرد (حسینی نیا، ۱۳۸۸، ۱۶).

در عصر ما تعاون اهرم مناسبی برای توسعه اقتصادی است که می تواند همگام با سیاستهای دولت در بهبود شرایط کار، زندگی، تولید، ارتقای سطح درآمد و وضعیت اجتماعی مردم مؤثر باشد؛ اما بخش تعاون برای پیمودن راه دشواری که پیش رو دارد و خصوصاً در عرصه رقابت با بخشهای دیگر اقتصادی و از بین بردن موانع توسعه و چالشهای موجود ناچار است راه های نوین و بالنده ای را ابداع کند تا نه تنها تعاونگران را با دنیای اقتصاد تعاونی در شرایط کشورمان آشنا سازد بلکه برای توسعه این بخش، مؤلفه های مؤثر در توسعه یافتگی را شناسایی کند و در بستری منطقی و کارآمد به کار گیرد. جهت شتاب بخشیدن به امر توسعه در تعاونیها باید ابتدا عوامل بازدارنده، چالشها و معضلات موجود شناسایی شود و اقدامات لازم

برای هموار ساختن مسیر توسعه فراهم آید. در مورد شرکتهای تعاونی با توجه به مطالب عنوان شده و اینکه بخش تعاون از لحاظ منابع تأمین مالی و نیز حمایتهای خاص نظیر معافیتهای مالیاتی محدودیتی ندارند، مشکل هر چه باشد در درون ساختار بخش تعاون است و لذا به دلیل نقش مهم تعاونیها در رشد و توسعه اقتصادی باید معضلات درون ساختار بخش تعاون مشخص و راه حل کاربردی جهت بهبود و اصلاح آن به مسئولان ذیربط ارائه شود.

بر پایه یافته های محققانی چون سجادی (۱۳۸۰)، کوهی (۱۳۸۶)، حسینی نیا (۱۳۸۸) و جامعی (۱۳۸۸)، یکی از معضلات اصلی پیش روی تعاونیها، معضلات و تنگناهای مالی است. بنابراین در این تحقیق سعی در شناسایی معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی فعال فارس شده است تا از این رهگذر، راهکارها و پیشنهادهای کاربردی برای برون رفت شرکتهای تعاونی استان فارس ارائه شود و به تبع آن، موفقیت تعاونیها و زمینه ایجاد اشتغال و کسب و کار برای همگان به طور یکسان و عادلانه فراهم گردد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

درباره موضوع تحقیق یعنی عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی، مطالعاتی به شرح زیر انجام گرفته است:

سجادی (۱۳۸۰) در مطالعه اش اظهار می دارد تعاونیها همگام با سایر بخشهای اقتصادی کشور پیشرفت نکرده اند که بخش عمده ای از این عدم موفقیت، ناشی از محدودیتهای و تنگناهای مالی مانند: دانش ناکافی حسابداری، تفکیک محدود وظایف مالی، روشهای غیر مدون حسابداری، سیاستگذاری غیر فعال یا غیر مؤثر، فقدان یک سیستم حسابرسی کارآمد، ضعف فرهنگ سهامداری، عدم انتخاب فعالیتهای صحیح اقتصادی است.

کوهی (۱۳۸۶) نیز در طرح «آسیب شناسی توسعه تعاونی ها در سطح استان آذربایجان شرقی» بیان می کند علی رغم تأکیدات قانونی و توجه خاص مسئولان و برنامه ریزان، بخش تعاون تاکنون نتوانسته است به جایگاه اصلی خود نائل شود که در پاسخ به چرایی این وضع به

مسائلی چون فقدان ضوابط منطقی حاکم بر شرکتهای تعاونی، مشکل تأمین سرمایه اولیه، کمبود نیروی انسانی متخصص، عدم آموزش صحیح اعضا، اختلاف نظر اعضا در اهداف، بی‌توجهی به فرهنگ تعاون، ضعف بنیه مالی، عدم توانایی بازاریابی مناسب، عدم سود دهی شرکت و هزینه بالای آن، عدم ارشاد مؤسسين و... اشاره می نماید.

حسینی نیا (۱۳۸۸) نیز به چالشهایی همچون عدم مشارکت اعضا، پایین بودن سطح کارایی مدیران، فقدان نظارت اعضا و بازرسان، پایین بودن سطح بهره وری، کیفیت نامناسب محصولات و ارائه خدمات، نبود همدلی بین مدیران، بازرسان، اعضا و... در پیش روی تعاونیها اشاره می کند. همچنین وی نتیجه می گیرد که مدیران تعاونیها عموماً فاقد دانش و مهارتهای مدیریتی نو هستند و اعضا از نقش و جایگاه خود آگاهی لازم را ندارند و کارکنان نیز فاقد مهارتهای مناسب برای بهره مندی از روشهای نوین تولید می باشند.

جامعی (۱۳۸۸) نیز در پژوهش خود به نتایج زیر اشاره می کند: دانش ناکافی حسابداری و روشهای نامناسب کنترلی بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی مؤثرند، ضعف فرهنگ سهامداری و نهادهای غیر فعال تأثیری در معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی ندارند و عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی در معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی تأثیر دارد.

بنابراین، برپایه یافته های تحقیقات فوق، عوامل متعددی را می توان به عنوان متغیرهای تأثیرگذار بر شکل گیری معضلات و تنگناهای مالی تعاونی مورد شناسایی قرار داد که در این تحقیق به دلیل محدودیتهای موجود، به برخی از متغیرهای شناخته شده و موثر اشاره خواهد شد. در این تحقیق منظور از معضلات و تنگناهای مالی، مشکلات و چالشهای مالی شرکتهای تعاونی است که موجب غیرفعال شدن شرکت می شوند. متغیرهایی که در این تحقیق در شکل گیری معضلات و تنگناها مورد بررسی و اندازه گیری قرار خواهد گرفت شامل ۷ متغیر به شرح زیر است:

۱. دانش ناکافی حسابداری

امروزه اداره کردن تعاونیها به طور مؤثر بسیار سخت و دشوار است. بخشی از مشکلاتی که شرکتهای تعاونی با آن روبه رو هستند، مربوط به مدیریت ضعیف و تحصیلات ناکافی و غیر مرتبط است. با وجودی که یکی از مهارتها و تخصصهای مورد نیاز برخی از نیروی انسانی درگیر شرکتهای تعاونی، دانش حسابداری می باشد؛ ولی شرکتهای تعاونی با کمبود دانش حسابداری صاحبان سرمایه، مدیران و سایر کارکنان روبه رویند. یک شرکت تعاونی بر خلاف شرکتهای سهامی عام، از دانش جمعی کارکنان متعدد برخوردار نیست. گرایش بسیاری از مدیران و سهامداران به اعمال مدیریت از طریق تمرکز بر امور مربوط به فروش، بازاریابی و رشد شرکت تعاونی است و لذا مدیران شرکتهای تعاونی عمدتاً به امور مالی توجهی نمی کنند و یا از دانش لازم در مورد کنترلهای داخلی مالی بهره مند نیستند (سجادی، ۱۳۸۰، ۱۳).

۲. روشهای کنترلی نامناسب

مدیریت شرکت علاوه بر محیط کنترلی و سیستم حسابداری، کنترلهای دیگری را برای انواع خاصی از معاملات و داراییها برقرار می کند. این روشها برای تأمین مقاصد ماندند: صدور مجوز معاملات و فعالیتهای به نحو صحیح، تفکیک مناسب مسئولیتهای، مستندات کافی و ثبت معاملات و رویدادها، حسابداری مؤثر در مورد داراییها و ارزشیابی صحیح و مناسب اقلام ثبت شده طراحی شدهاند که عوامل فوق در محیط کنترلی نامناسب به صورت مطلوب صورت نمی گیرد. بسیاری از شرکتهای تعاونی توان مالی استخدام کارکنان لازم برای تفکیک وظایف مالی از قبیل دریافت یا پرداختهای نقدی و ثبت آنها را ندارند و یا چنین اقدامی را مقرون به صرفه نمی دانند (Pascal, 1990, 19).

نارساییهای کنترلهای داخلی می تواند زاینده غیر مدون بودن روشهای ثبت در دفاتر نیز باشد. روشهای غیر مدون ثبت دفاتر لزوماً به مدارک ناکافی منجر نمی شود اما احتمال اشتباه و تقلب را افزایش می دهد (جامعی، ۱۳۸۸، ۱۰۸).

۳. ضعف فرهنگ سهامداری

معمولاً اعضا و سهامداران شرکتهای تعاونی اطلاعات چندانی در مورد وظایف و اختیارات خود و مدیران و بازرسان ندارند و بر اساس نگرش تفکیک مالکیت از مدیریت، از مدیران انتظار پاسخدهی لازم را ندارند و رفتار پرسشگرانه از طرف سهامداران این شرکتهای خیلی محدود است و معمولاً سهامداران وظیفه ای جز تصویب صورتهای مالی ارائه شده مدیریت را ندارند. در شرکتهای سهامی عام رفتار سهامداران یک رفتار آگاهانه و پرسشگرانه است و حسابرسان نیز با ارائه اطلاعات و گزارش حسابرسی، به یک رفتار آگاهانه کمک می کنند. ولی در بسیاری از مجامع شرکتهای تعاونی، به دلیل ضعف اطلاع رسانی مالی رفتار پرسشگرانه خیلی محدود است و به تصویب صورتهای مالی ارائه شده مدیریت محدود می شود. در شرکتهای سهامی عام، علی رغم وجود نهاد سیاستگذار فعال (مانند هیئت مدیره) و ضوابط و سیستم مدون حسابداری قوی و کارآمد و تفکیک منطقی وظایف مالی، در پایان هر سال مالی اطلاعات صورتهای مالی این شرکتهای توسط حسابرسان مستقل منتخب سهامداران، حسابرسی می شود. وجود هیئت مدیره فعال، ضوابط و سیستم مدون حسابداری و نهایتاً سازوکار حسابرسی امکان تخلف و اشتباه را در این شرکتهای به حداقل ممکن کاهش می دهد (شیوانی، ۱۳۸۶، ۶۴).

۴. فعالیتهای ناصحیح اقتصادی

فعالیتهای ناصحیح اقتصادی به فعالیتهایی اطلاق می شود که از طریق مراحل قانونی و مطالعه مناسب توسط مدیران شرکتهای تعاونی انجام نمی گیرد. بعضی از شرکتهای بزرگ

تعاونی، به وسیله کارکنان و با حمایت جدی مدیران شرکتها و سازمانهای دولتی تأسیس می‌گردند و حتی مدیران کلیدی شرکتها و سازمانهای دولتی به عنوان اعضای هیئت مدیره، مدیر عامل و بازرس شرکتها تعاونی انتخاب می‌شوند و برخلاف موازین اقتصادی و رقابتی، سعی می‌کنند با استفاده از رانت اطلاعاتی در فرایند صوری مناقصه ها، شرکتها تعاونی مذکور را به عنوان برنده مناقصه اعلام و کارهای پیمانکاری شرکتها و سازمانهای دولتی را به آنها واگذار نمایند و شرکتها تعاونی با دریافت مبالغ هنگفتی کارهای مذکور را به پیمانکاران دست دوم و ... می‌سپرنند (Orlikowski, 1996, 68).

کسب درآمدهای بادآورده مانع از ورود شرکتها تعاونی به فعالیتهای صحیح اقتصادی می‌گردد و این شرکتها تمرین لازم را برای کسب درآمد واقعی، مشارکت منطقی در رقابتهای اقتصادی و کسب تجربه و کادرسازی انجام نمی‌دهند. در حقیقت، بقای این شرکتها منوط به دسترسی به اطلاعات محرمانه است و به محض اینکه شرکتها مذکور از دسترسی به این اطلاعات محروم شوند، توان ادامه فعالیت را نخواهند داشت (سجادی، ۱۳۸۰، ۱۶).

۵. عدم کیفیت گزارشگری مالی

محصول نهایی فرایند حسابداری مالی ارائه اطلاعات مالی به استفاده‌کنندگان مختلف، اعم از استفاده‌کنندگان داخلی و خارج از واحد تجاری، در قالب گزارشهای حسابداری است. آن گروه از گزارشهای حسابداری که با هدف تأمین نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان خارج از واحد تجاری تهیه و ارائه می‌شود، در حیطه عمل گزارشگری مالی قرار می‌گیرد. عدم کیفیت گزارشگری موجب می‌گردد که اطلاعات ارائه شده در صورتهای مالی برای استفاده‌کنندگان در راستای ارزیابی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری در حد مطلوب مفید واقع نشود (موسوی، ۱۳۸۵، ۳۰).

طبق مدل هیئت استانداردهای حسابداری، خصوصیات کیفی شامل مربوط بودن (ارزش پیش‌بینی، ارزش تأیید‌کنندگی و به موقع بودن)، اتکاپذیر بودن (رسیدگی پذیری، بیان صادقانه

و بی طرفی)، ثبات رویه و مقایسه پذیر بودن است. هیئت تصدیق می کند که این یک ارزیابی ذهنی است و اغلب می باید بین مربوط بودن و اتکاپذیر بودن تعادل برقرار شود.

۶. کمبود سرمایه گذاری اولیه

سرمایه عنصر حیاتی و مهمی است که هم در تأسیس و ایجاد فعالیتهای اقتصادی و هم در بهره برداری از آنها نقش کلیدی دارد. اگر سرمایه در اختیار نباشد، هیچ گونه فعالیت اقتصادی را نمی توان پایه گذاری کرد. پس از پایه گذاری فعالیتهای اقتصادی و آماده کردن آنها برای بهره برداری نیز اگر سرمایه لازم جهت به گردش در آوردن عملیات وجود نداشته باشد، این سرمایه گذاری اولیه حاصل و نتیجه ای نخواهد داشت. با وجود نقش مهم سرمایه در اقتصاد، نکته اساسی کمبود سرمایه است. نکته دیگر، نگرانی مستمر تأمین کنندگان سرمایه در مورد اصل سرمایه و عایدات حاصل از آن است. بنابراین اگر شرکت تعاونی بخواهد پاسخگویی شرایط کمبود سرمایه و نیز پاسخگویی تأمین کنندگان سرمایه باشد، باید مدیریت مناسبی بر منابع مالی اعمال کند. بنابراین یکی از مهمترین منابع مورد نیاز شرکتهای تعاونی، منابع مالی است. نحوه تأمین منابع مالی بسیار مهم و حساس است به گونه ای که بی توجهی به این امر ممکن است موجبات ورشکستگی آنها را فراهم کند و یا برعکس موقعیت شرکتهای تعاونی را در مقایسه با رقبایشان بهبود ببخشد. همچنین با مدیریت صحیح منابع مالی، هزینه های تولید و یا خدمات شرکتهای تعاونی کاهش می یابد و آنها به سودآوری بیشتر نزدیک می شوند.

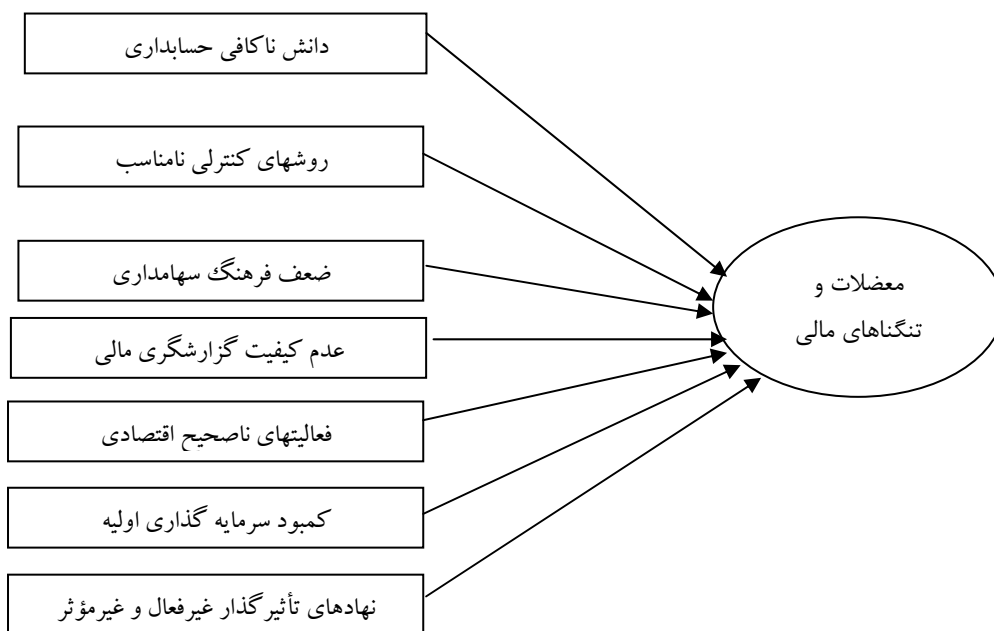
۷. نهادهای تأثیرگذار غیر فعال و غیر مؤثر

بسیاری از شرکتهای تعاونی از یک نهاد سیاستگذار فعال (مانند هیئت مدیره) برخوردار نیستند. در این شرکتها، نظارت بر فعالیتهای مدیریت بر عهده یک نهاد سیاستگذاری نیست، بلکه صرفاً به مجموعه ای از افراد واگذار شده است که امکان دارد به علت محدودیت سوابق

و دانش مالی، عدم درک ضرورت نظارت بر فعالیتهای مدیریت، یا نداشتن وقت لازم برای پرداختن به این گونه امور، توجه چندانی به امر نظارت نشان ندهند (سجادی، ۱۴، ۱۳۸۰).

مدل و فرضیه های تحقیق

با توجه به مبانی نظری، مدل تحقیق را می توان به صورت زیر ترسیم نمود:

شکل ۱. مدل تحقیق

با اتکا بر مدل فوق، فرضیه های زیر به منظور بررسی معضلات و تنگناهای مالی

شرکت تعاونیهای فعال استان فارس تدوین گردید:

فرضیه ۱: بین معضلات و تنگناهای مالی و دانش ناکافی حسابداری ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه ۲: بین معضلات و تنگناهای مالی و روشهای کنترلی نامناسب ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه ۳: بین معضلات و تنگناهای مالی و ضعف فرهنگ سهامداری ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه ۴: بین معضلات و تنگناهای مالی و نهادهای غیرفعال و غیرمؤثر ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه ۵: بین معضلات و تنگناهای مالی و عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه ۶: بین معضلات و تنگناهای مالی و کمبود سرمایه گذاری اولیه ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه ۷: بین معضلات و تنگناهای مالی و عدم کیفیت گزارشگری مالی ارتباط معناداری وجود دارد.

روش تحقیق

با توجه به موضوع این پژوهش، از طرح نیمه تجربی پیمایشی^۱ و جهت جمع آوری داده‌ها به منظور آزمون فرضیه‌ها، با توجه به موضوع پژوهش، از مصاحبه و سپس پرسشنامه^۲ استفاده شد. متغیرهای تحقیق، همان طور که در مدل مشاهده می‌شود، مبتنی بر دو دسته متغیر وابسته و متغیرهای مستقل (۷ متغیر) است. جهت اندازه گیری و بررسی متغیرهای تحقیق، شاخصهایی مطابق جدولهای ۱ و ۲ تنظیم و از طیف لیکرت با پنج گزینه (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) استفاده شد که به گزینه‌ها به ترتیب رتبه ۱ تا ۵ داده شد.

1. Survey Research
2. Questionnaire

جدول ۱. متغیر وابسته تحقیق و شاخصهای اندازه گیری آن

شاخص	متغیر وابسته
استفاده از استانداردهای حسابداری ایران	معضلات و تنگناهای مالی
صدور مجوز معاملات به نحو صحیح	
ارزشیابی اقلام ثبت شده به صورت صحیح و مناسب	
ارائه اطلاعات به صورت صحیح، کامل، صادقانه و منصفانه	

مأخذ: یافته های تحقیق

جدول ۲. متغیرهای مستقل و شاخصهای اندازه گیری آنها

شاخص	متغیر مستقل	ردیف
روشهای مدون حسابداری	دانش ناکافی حسابداری	۱
مرتبط بودن رشته تحصیلی کارکنان (کادر حسابداری)		
آگاهی هیئت مدیره از فواید سیستم مالی		
برگزاری کارگاه های آموزش اصول حسابداری		
تفکیک وظایف مالی افراد	روشهای کنترلی نامناسب	۲
وجود مستندات کافی در ثبت معاملات		
حسابداری مؤثر در مورد داراییها		
میزان آشنایی اعضا با اطلاعات مالی افشا شده	ضعف فرهنگ سهامداری	۳
اطلاعات اعضا در مورد وظایف و اختیارات سهامداری		
اطلاعات اعضا در مورد وظایف مدیران و بازرسان قانونی		
اطلاع رسانی به اعضا		
آگاهی از محاسن حسابرسی کارآمد	عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی	۴
استفاده از سازوکار مشاوره و راهنمایی کارشناسان اداره تعاون		
مطالعه کافی و مناسب در بدو تأسیس		
عدم استفاده از رانت اطلاعاتی در فرایند صوری مناقصه ها		
عدم استفاده از تسهیلات بانکی جهت فعالیتهای ناصحیح اقتصادی		
تناسب بین سرمایه تخصیصی و خصوصیات صنعت		

ادامه جدول ۲

ارائه اطلاعات بدون مطابقت با واقعیتها و تمایلات جانبدارانه	عدم کیفیت گزارشگری	۵
قابلیت مقایسه اطلاعات ارائه شده		
توانایی اطلاعات ارائه شده در ارزیابی فرصتها و ریسکهای موجود در کسب و کار		
ارزیابی و درک صحیح عملکرد مدیریت		
کفایت سرمایه گذاری اولیه و سرمایه گذاری مجدد	کمبود سرمایه گذاری اولیه	۶
مدیریت و تأمین منابع مالی		
مناسب بودن هزینه های تولید		
مناسب بودن نرخ سود تسهیلات بانکی		
محافظةت از اصل سرمایه و عایدات آن	نهادهای غیر فعال و غیر مؤثر	۷
سوابق و دانش مالی نهادهای سیاستگذار (هیئت مدیره) و ناظران بر فعالیتهای مدیریت		
درک ضرورت نظارت بر فعالیتهای مدیریت		
وقت کافی و مناسب جهت سیاستگذاری و نظارت بر فعالیتهای مدیریت		
وجود تفکر برنامه ریزی و کنترل		
تصمیم گیری های فعال به واسطه سیستم حسابداری کارآمد		

مأخذ: یافته های تحقیق

برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق (پرسشنامه) از اعتبار محتوایی یا صوری استفاده گردید که در این روش از نظر افراد متخصص بهره گرفته خواهد شد. جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید که نتایج به دست آمده نشان می دهد که تمامی سؤالات پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ بالایی (۰/۷۸) برخوردارند.

جامعه آماری تحقیق شامل مدیران کلیه شرکتهای تعاونی فعال استان فارس می باشد. کل شرکتهای تعاونی فعال استان فارس در ۱۲ گرایش (کشاورزی، خدماتی، صنعتی، حمل و

نقل، اعتبار، فرش دستباف، مسکن، معدنی، عمرانی، تأمین نیاز مصرف کنندگان، تأمین نیاز صنوف خدماتی، تأمین نیاز تولید کنندگان) طبقه بندی شدند که تعداد آنها برابر ۳۴۷۵ شرکت بوده است، ولی به دلیل محدودیتهای موجود در رسیدگی به تمام این شرکتها و اینکه همه این شرکتها دارای سیستم مالی و حسابداری مناسب جهت بررسی نبوده‌اند، تنها شرکتهای تعاونی صنعتی فعال استان فارس با تعداد ۳۷۲ شرکت جهت بررسی و نمونه گیری انتخاب شدند. به دلیل اینکه برخی از شرکتهای تعاونی صنعتی به صورت خانوادگی اداره شده و فاقد معیارهای لازم (سیستم مالی و حسابداری مناسب) جهت بررسی در این تحقیق بوده‌اند، در نتیجه تنها شرکتهای تعاونی‌ای که تعداد کارکنان آنها حداقل ۱۰ نفر و عمر آنها بیش از ۴ سال بوده است جهت نمونه انتخاب شدند که تعداد آنها برابر ۱۰۵ شرکت بوده که برای تمامی آنها پرسشنامه ارسال گردید و در نهایت، تنها ۹۴ پرسشنامه دریافت گردید. تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده از پرسشنامه ها، در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی توسط نرم افزار آماری SPSS انجام شد.

نتایج و بحث

۱. توصیف متغیرهای تحقیق

پس از ورود داده ها با استفاده از نرم افزار، متغیرهای تحقیق در سطح فاصله‌ای (با جمع شاخصهای هر متغیر) ساخته شدند. در جدول ۳ یافته های توصیفی متغیرهای وابسته و مستقل شامل فراوانی، حداقل، حداکثر، میانگین، انحراف معیار و واریانس نشان داده شده است.

جدول ۳. شاخصهای مرکزی و پراکندگی متغیرهای تحقیق

متغیر	فراوانی	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	واریانس
معضلات و تنگناهای مالی	۹۴	۶	۱۹	۱۲/۵۳	۲/۴۷	۶/۱۲
دانش ناکافی حسابداری	۹۴	۴	۱۷	۱۱/۳۸	۲/۶۱	۶/۸۶
روشهای کنترلی نامناسب	۹۴	۳	۱۴	۸/۹۱	۱/۹۷	۳/۸۸
ضعف فرهنگ سهامداری	۹۴	۱۰	۲۵	۱۵/۸۲	۳/۲۸	۱۰/۷۸
عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی	۹۴	۹	۴۷	۱۶/۹۲	۴/۲۷	۱۸/۲۴
عدم کیفیت گزارشگری	۹۴	۵	۱۶	۱۰/۴۷	۲/۲۰	۴/۸۵
کمبود سرمایه گذاری اولیه	۹۴	۸	۲۵	۱۴/۹۷	۳/۴۹	۱۲/۲۱
نهادهای غیرفعال و غیرمؤثر	۹۴	۸	۲۳	۱۴/۶۰	۲/۷۳	۷/۴۶

مأخذ: یافته های تحقیق

۲. آزمون نرمال بودن

قبل از آزمون فرضیه‌ها، به بررسی نرمال بودن متغیر وابسته از طریق آزمون کلموگروف اسمیرنوف پرداخته شد. در این پژوهش بر اساس مقادیر ارائه شده در جدول ۴، با توجه به آماره آزمون مذکور در سطح معناداری ۵ درصد، نرمال بودن متغیر وابسته رد نمی شود.

جدول ۴. آزمون نرمال بودن متغیر وابسته تحقیق

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	قدر مطلق	مثبت	منفی	آماره کلموگروف - اسمیرنوف	سطح معناداری
وابسته	۹۴	۱۲/۵۳۱	۲/۴۷۴	۰/۰۸۶	۰/۰۷۴	-۰/۰۸۶	۰/۸۳۰	۰/۴۹۵

مأخذ: یافته های تحقیق

۳. آزمون فرضیه های تحقیق

قبل از انجام آزمونهای مربوط به هر فرضیه، آزمونهای مربوط به فرضیه‌های رگرسیون انجام می شود. این فرضیهها عبارتند از:
الف) برخورداری متغیرهای تصادفی خطاها از توزیع نرمال؛

ب) برابر بودن واریانس خطاها؛

ج) مستقل بودن خطاها از یکدیگر (دورین واتسون بین ۱/۵ تا ۲/۵)؛

با توجه به نمودارها و آزمونهای انجام گرفته، به فرضیه های تحقیق پاسخ داده شده است. نتایج فرض اول یعنی بررسی ارتباط بین معضلات و تنگناهای مالی و دانش ناکافی حسابداری در شرکتهای تعاونی با توجه به جدول بررسی مدل رگرسیونی (جدول ۵) نشان داد به دلیل اینکه ضریب تعیین برابر ۰/۳۱۷ است، بنابراین ارتباط معناداری بین معضلات و تنگناهای مالی و دانش ناکافی حسابداری وجود دارد و این ارتباط نیز مستقیم است.

جدول ۵. جدول بررسی مدل رگرسیونی

مدل ۱	ضریب همبستگی بین معضلات و تنگناهای مالی و کمبود دانش حسابداری	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دورین واتسون
	۰/۳۱۷	۰/۱۰۰	۰/۰۹۱	۱/۶۱۹

مأخذ: یافته های تحقیق

به دلیل اینکه بین این دو متغیر ارتباط معناداری وجود دارد پس می توان برای آن یک مدل رگرسیونی ارائه داد که به صورت زیر خواهد بود:

$$F = \beta_0 + \beta_1 SAS$$

F معضلات و تنگناهای مالی (متغیر وابسته) و SAS کمبود دانش حسابداری (متغیر مستقل) است. در این مدل با استفاده از آنالیز واریانس (ANOVA) به بررسی مدل بهینه پرداخته و مشخص شد که مدل رگرسیونی ارائه شده معنادار است یا خیر. با توجه به اینکه آزمون معنادار بودن یا نبودن رگرسیون توسط آماره F فیشر (که در جدول آنالیز واریانس (ANOVA) محاسبه گردیده است) انجام می شود، در اینجا نیز با استفاده از مقدار سطح معناداری مربوط به آماره F، معنی دار بودن رگرسیون بررسی گردید. برپایه جدول ۶، مقدار سطح معناداری برای

آماره F برابر ۰/۰۰۲ است، پس از آنجا که مقدار سطح معناداری کوچکتر از ۵ درصد می باشد، معنی دار بودن رگرسیون تأیید می گردد.

جدول ۶. نتایج تحلیل واریانس

سطح معناداری	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	جمع مربعات	شرح	
					رگرسیون	مدل ۱
۰/۰۰۲	۱۰/۲۵۹	۵۷/۱۲۳	۱	۵۷/۱۲۳	رگرسیون	مدل ۱
		۵/۵۶۸	۹۲	۵۱۲/۲۸۱	باقی مانده	
			۹۳	۵۶۹/۴۰۴	کل	

مأخذ: یافته های تحقیق

اکنون به وسیله جدول معنادار بودن ضرایب (جدول ۷) مقدار ضرایب مربوط به متغیرها (β_1, β_0) وارد مدل می گردد تا مشخص شود که آیا ضریب محاسبه شده مخالف صفر است و یا خیر؟ برای تحلیل ضرایب از آماره t استفاده شده است.

جدول ۷. تبیین معنادار بودن ضرایب

سطح معناداری	آماره t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		شرح	مدل ۱
			پارامتر	خطا		
۰/۰۰۰	۸/۴۸۷	-	۱/۰۸۰	۹/۱۶۳	مقدار ثابت	مدل ۱
۰/۰۰۲	۳/۲۰۳	۰/۳۱۷	۰/۰۹۲	۰/۲۹۵	دانش ناکافی حسابداری	

مأخذ: یافته های تحقیق

همان طور که در جدول ۷ مشاهده می شود، سطح معناداری آماره t مربوط به ضریب ثابت برابر ۰/۰۰۰ و از ۵ درصد کوچکتر است، بنابراین، ضریب ثابت معنادار است و برابر ۹/۱۶۳ می باشد. سطح معناداری مربوط به آماره t برای ضریب شیب (β_1) برابر ۰/۰۰۲ است که از ۵ درصد کوچکتر می باشد، پس ضریب شیب معنادار بوده و مقدار آن برابر ۰/۲۹۵ است. بنابراین، همه ضرایب معنادارند و مدل به صورت زیر است:

$$F=9.163+0.295SAS$$

با توجه به مطالبی که بیان شد، بین معضلات و تنگناهای مالی و دانش ناکافی حسابداری در شرکتهای تعاونی ارتباط معناداری وجود دارد. تمامی فرضیات همانند فرضیه اول، مورد آزمون قرار گرفتند و مشخص گردید که تمامی آنها به صورت جداگانه ارتباط معناداری با معضلات و تنگناهای مالی دارند و این ارتباط نیز مستقیم است.

در این مرحله جهت پاسخ به سؤال اصلی پژوهش در زمینه عوامل مؤثر بر معضلات مالی شرکتهای تعاونی فعال استان فارس، تأثیر تمامی متغیرهای مستقل پژوهش به صورت یکجا در متغیر وابسته با استفاده از مدل رگرسیون چند متغیره (گام به گام) مورد آزمون قرار گرفت.

در مدل رگرسیونی گام به گام متغیرهای مستقل با توجه به قدرت همبستگی وارد مدل رگرسیون گام به گام شدند. بدین صورت که در مرحله اول متغیر روشهای کنترلی نامناسب، در مرحله دوم متغیر عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی، در مرحله سوم متغیر عدم کیفیت گزارشگری، در مرحله چهارم متغیر دانش ناکافی حسابداری، در مرحله پنجم متغیر ضعف فرهنگ سهامداری و در نهایت در مرحله ششم کمبود سرمایه گذاری اولیه وارد مدل شدند که مدل به دست آمده به صورت زیر می باشد:

$$F = \beta_0 + \beta_1 UCM + \beta_2 BSE + \beta_3 BQR + \beta_4 SAS + \beta_5 LSL + \beta_6 SPI$$

که در آن:

F = معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی

UCM = روشهای کنترلی نامناسب BSE = عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی

BQR = عدم کیفیت گزارشگری SAS = دانش ناکافی حسابداری

LSL = ضعف فرهنگ سهامداری SPI = کمبود سرمایه گذاری اولیه

با کمک جدول معنادار بودن ضرایب (جدول ۸) و با توجه به ضریب تعیین مشخص می شود که مدل فوق بالاترین ضریب تعیین (۰/۴۵۸) را دارد و بهترین مدل به حساب می آید.

در ادامه با استفاده از آنالیز واریانس (ANOVA) و آزمون F فشر به بررسی مدل بهینه پرداخته شد تا مشخص شود که آیا مدل رگرسیون انتخابی معنی دار است یا خیر. با مشاهده جدول تحلیل واریانس (ANOVA) برای مدل (بهترین مدل) F برابر ۱۲/۲۷۷ و سطح معناداری مربوط به آن برابر ۰/۰۰۰ به دست آمد، پس به دلیل اینکه مقدار سطح معناداری مدل کوچکتر از ۵ درصد می باشد، با اطمینان ۰/۹۵، معنی دار بودن رگرسیون تأیید می گردد.

اکنون با استفاده از جدول معنادار بودن ضرایب و آزمون t مقدار ضرایب ($\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6$) بررسی و تعیین می گردند.

جدول ۸. تبیین معنادار بودن ضرایب

شرح	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	
	پارامتر	خطا	پارامتر	خطا
مقدار ثابت	-۰/۶۰۱	۱/۵۷۲	-۰/۳۸۱	۰/۷۰۴
روشهای کنترلی نامناسب	۰/۲۲۴	۰/۱۱۲	۰/۱۷۸	۰/۰۳۹
عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی	۰/۱۶۰	۰/۰۵۱	۰/۲۷۰	۰/۰۰۲
عدم کیفیت گزارشگری	۰/۱۶۴	۰/۰۹۸	۰/۱۵۱	۰/۰۲۷
دانش ناکافی حسابداری	۰/۱۹۵	۰/۰۷۸	۰/۲۰۹	۰/۰۱۵
ضعف فرهنگ سهامداری	۰/۱۶۴	۰/۰۶۷	۰/۲۱۸	۰/۰۱۶
کمبود سرمایه گذاری اولیه	۰/۱۳۵	۰/۰۶۲	۰/۱۹۳	۰/۰۳۳

مأخذ: یافته های تحقیق

در جدول ۸ مشاهده می شود که در مدل، مقدار سطح معناداری آماره t مربوط به ضریب ثابت برابر ۰/۷۰۴ است که مقدار آن از ۵ درصد بیشتر می باشد، بنابراین ضریب ثابت (β_0) برابر صفر می باشد و در مدل در نظر گرفته نمی شود. ولی سطح معناداری آماره t، مربوط به تمامی متغیرهای مستقل کمتر از ۵ درصد می باشد و بنابراین همه ضرایب شیب معنادار بوده و مدل به صورت زیر می باشد:

$$F=0.224UCM+0.160BSE+0.164BQR+0.195SAS+0.164LSL+0.135SPI$$

نتیجه گیری

در این تحقیق عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی فعال استان فارس بررسی شد. تجزیه و تحلیل های لازم بر روی داده های جمع آوری شده از طریق پرسشنامه نشان داد به جز عامل نهادهای غیر فعال و غیر مؤثر، سایر عوامل مثل دانش ناکافی حسابداری، روشهای کنترلی نامناسب، ضعف فرهنگ سهامداری، عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی، کمبود سرمایه گذاری اولیه و عدم کیفیت گزارشگری به عنوان عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی مورد تأیید قرار گرفتند که به نظر می رسد بروز این عوامل در تعاونیها می تواند ناشی از مدیریت ضعیف و نبود نیروی انسانی کارآمد در تعاونیها و همچنین فقدان قوانین و مقررات مختص به بخش تعاون باشد.

با توجه به نتایج تحقیق می توان گفت که دانش ناکافی حسابداری در شرکت تعاونیهای فعال استان فارس به دانش و تجربه محدود و غیر مرتبط بودن رشته تحصیلی حسابداران برمی گردد و به نظر می رسد مدیران در این شرکتها از سیستم مالی و فواید آن آگاهی چندانی ندارند.

در مورد وجود روشهای کنترلی نامناسب در شرکتهای تعاونی این نکته را می توان بیان نمود که این شرکتها به دلیل ضعف مدیریتی و کنترل داخلی ضعیف مواردی مثل تفکیک وظایف مالی، صدور و ثبت معاملات به نحو صحیح، تشویق کارکنان به رعایت رویه های واحد تجاری و سنجش میزان رعایت رویه ها و رعایت قوانین و مقررات مربوطه، به صورت مطلوب اداره نمی شوند.

تأیید فرضیه سوم یعنی وجود ضعف فرهنگ سهامداری در شرکتهای تعاونی می تواند ناشی از محدود بودن اطلاعات اعضا در رابطه با حقوق و وظایف خود و ناآگاهی آنان از اطلاعات مالی افشا شده و نهایتاً تعامل ضعیف اعضا با شرکت باشد.

همان طور که می دانید در دنیای اقتصادی همراه با رقابت و در شرایطی همانند رکود و بحرانهای اقتصادی، انجام فعالیتهای صحیح اقتصادی بسیار حائز اهمیت است. در شرکتهای تعاونی انجام برخی فعالیتهای اقتصادی بدون مطالعه کافی و مناسب و بدون در نظر گرفتن شرایط حاکم صورت می پذیرد.

در زمینه فرضیه پنجم که عدم کیفیت گزارشگری می باشد، می توان عواملی را بدین گونه مشخص نمود: مدیریت ضعیف در اجرای سیستم کنترل داخلی مطلوب، عدم کاربرد استانداردهای حسابداری، نبود الزام قانونی جهت استفاده از حسابرس مستقل، وجود بازرس قانونی تنها به شکل نمادین و غیره.

سرمایه عنصر حیاتی و مهمی است که هم در تأسیس و ایجاد فعالیتهای اقتصادی و هم در بهره برداری از این فعالیتهای نقش کلیدی دارد. اکثر شرکتهای تعاونی جهت ادامه و یا گسترش فعالیتهای خود با معضلات و تنگناهای مالی روبه رو می شوند و به نظر می رسد وارد شدن به چنین شرایطی بدین دلیل است که شرکتهای تعاونی با همان سرمایه اولیه حداقلی که در قوانین و اساسنامه های شرکتهای تعاونی مقرر گردیده است تأسیس می گردند و چشم امید این گونه شرکتهای به حمایتهای مالی است. اکثر تعاونیها بیان می نمایند که هزینه های تولید بالا، مناسب نبودن نرخ تسهیلات بانکی و همچنین نبود مدیریت در تأمین منابع مالی و محافظت از سرمایه و عایدات آن، شرکت را در تنگناهای مالی قرار می دهد.

در زمینه موضوع فوق تحقیق مشابهی توسط جامعی (۱۳۸۸) صورت گرفته است که در آن تأثیر عواملی مانند دانش و تجربه حسابداری، روشهای کنترلی مناسب و انتخاب فعالیتهای صحیح اقتصادی مورد تأیید قرار گرفته است و این نشان می دهد دانش و تجربه ناکافی حسابداری و غیر مرتبط بودن رشته تحصیلی حسابداران، نبود صدور مجوز معاملات به نحو صحیح، تفکیک محدود وظایف مالی، فقدان سازوکار مشاوره و راهنمایی، عدم مطالعه کافی و مناسب و ... باعث بروز معضلات و تنگناهای مالی می گردد.

همچنین سجادی در مقاله‌ای در سال ۱۳۸۰ عواملی همچون کمبود دانش حسابداری، تفکیک محدود وظایف مالی، روشهای غیرمدون حسابداری، سیاستگذاری غیر فعال و غیرمؤثر، فقدان یک سیستم حسابرسی کارآمد، ضعف فرهنگ سهامداری، عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی را به عنوان عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی بیان نمود.

پیشنادهای تحقیق

۱. با توجه به عوامل مورد مطالعه این تحقیق که موجب بروز معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی شده‌اند، ضروری است به منظور کمرنگ نمودن این عوامل، هر تعاونی از استقلال مخصوص به خود برخوردار باشد. به ویژه این استقلال در امور مالی، حسابداری و مدیریت به طور کامل رعایت شود. استقلال تعاونیها تحت شرایط زیر امکان پذیر خواهد بود:
 - دستیابی راحت به فناوری اطلاعات و برنامه های سخت افزاری در زمینه های حسابداری و مدیریت؛
 - استخدام حسابداران ماهر و با تجربه؛
 - استفاده از حسابرسان بخش خصوصی (مستقل) برای تعاونیها؛
 - شرکت در دوره های حسابداری اداره کل برای کسب آمادگی؛
 - توسعه و تجهیز روشهای مدیریتی و کنترل داخلی تعاونی، به ویژه بر حسب پیشنهادهای حسابرسان؛
 - به کارگیری استانداردهای حسابداری و ایجاد کنترل داخلی مطلوب در شرکتهای تعاونی؛
 - اجرای روشهای مدون حسابداری و تفکیک وظایف مهم مالی.

۲. جهت ارتقای سطح فرهنگ اعضا و سهامداران (که یکی از عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی فعال استان فارس است) پیشنهاد می گردد سازمانها و دستگاههای مرتبط با امر تعاون با برگزاری کلاس، سمینار و انتشار کتب، مقالات و جزوات

آموزشی و حتی با استفاده از سایر رسانه‌ها، سهامداران (اعضا) شرکتهای تعاونی را با حقوق و وظایفشان آشنا سازند به گونه‌ای که با تمامی باورها، انتظارات، ارزشها و مسئولیتها در فرهنگ سهامداری آشنا شوند.

۳. با توجه به نتایج تحقیق، یکی دیگر از عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای شرکتهای تعاونی فعال استان فارس عدم انتخاب فعالیت صحیح اقتصادی می باشد. لذا در این زمینه پیشنهاد می گردد مدیران شرکتهای و سازمانهای دولتی، با ایجاد سازوکارهای ضروری، از شرکتهای تعاونی در حد منطقی و توان تخصصی و اجرایی این شرکتهای حمایت و زمینه را برای فعالیت صحیح اقتصادی آنها فراهم کنند. همچنین انجام مطالعات کافی و استفاده از مشاوره و راهنماییهای کارشناسان اداره تعاون قبل از تأسیس و حین انجام فعالیت، شرکت را جهت انجام فعالیت صحیح اقتصادی یاری می دهد.

۴. کمبود سرمایه گذاری اولیه نیز به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی مورد تأیید قرار گرفته است که جهت بر طرف نمودن این عامل توجه بیشتر به میزان سرمایه گذاری اولیه و همچنین سرمایه در گردش شرکتهای و نحوه تأمین مالی توصیه می گردد.

منابع

۱. جامعی، رضا (۱۳۸۸)، بررسی عوامل مؤثر بر معضلات و تنگناهای مالی شرکتهای تعاونی فعال استان کردستان، فصلنامه *حسابداری مالی*، سال اول، شماره ۱، ص ۱۰۴-۱۱۸.
۲. حسینی نیا، غلامحسین (۱۳۸۸ الف)، اصول و اندیشه های تعاون، انتشارات پایگان، چاپ دوم، تهران، ص ۱۵-۲۵.
۳. حسینی نیا، غلامحسین (۱۳۸۸ ب)، نامگذاری سال ۲۰۱۲ به عنوان سال بین المللی تعاون، مجله *بهار تعاون*، شماره ۳۴، تهران، ص ۳.

۴. سجادی، سیدحسین (۱۳۸۰)، مشکلات و تنگناهای مالی شرکت‌های تعاونی، انتشارات اسکاد، مجله همیار، تهران، ص ۱۲-۱۷.
۵. شیوانی، علی رضا (۱۳۸۶)، اصول و سازماندهی و مدیریت در تعاونی‌ها، تهران: انتشارات تعاون مرکزی، ص ۵۳-۹۴.
۶. کوهی، کمال (۱۳۸۶)، آسیب شناسی توسعه تعاونی‌ها، ماهنامه تعاون، شماره ۱۸۷-۱۸۸، ص ۹۹.
۷. موسوی (۱۳۸۵)، مفاهیم گزارشگری مالی، نشریه سازمان حسابرسی، فصل ۵، ص ۳۰.
8. Orlikowski, W.(1996), Learning from notes, Organizational issues in groupware implementation, In knowledge management tools, Boston: Butterworth - Heinemann,66-73.
9. Pascal, R.T. (1990), Managing on the edge, How successful companies use conflict to stay ahead, London: Viking Penguin,13-18.